

OBSERVAȚII ETIMOLOGICE CU PRIVIRE LA UNELE ADVERBE DE ORIGINE LATINĂ DIN ISTROROMÂNĂ

GABRIEL BĂRDĂȘAN

Perspectiva studierii lexicului unei limbi sau al unui dialect pe straturi etimologice aduce cu sine problema delimitării elementelor care, din punctul de vedere al originii, descind din aceeași limbă. Un asemenea demers trebuie să se sprijine pe contribuțiile cercetărilor etimologice existente în literatura de specialitate, radiografiate cu discernământ și cu susținere științifică. În acest sens, constatăm că există numeroase cazuri în care opțiunile etimologice existente în diverse lucrări cu caracter lexicografic sunt unitare sau convergente și, prin acesta, oferă o oarecare siguranță cu privire la soluția etimologică propusă unui anumit cuvânt. În același timp, există termeni pentru care precizarea originii este dificilă, datorită eterogenității soluțiilor etimologice existente pentru unul și același cuvânt. Opțiunea pentru o anumită explicație etimologică trebuie să fie fundamentată științific, să corespundă criteriilor lingvistice și extralingvistice utilizate într-un asemenea tip de demers științific.

În delimitarea fondului latin din structura lexicului dialectului istroromân ne confruntăm cu aceeași problemă: existența mai multor soluții etimologice pentru unele cuvinte istroromâne. În unele cazuri soluțiile sunt unitare cel puțin din punctul de vedere al limbii considerate ca punct de dezvoltare, iar în alte cazuri se constată o diversitate a opțiunilor referitoare la originea unui cuvânt nu doar la nivelul etimoanelor propuse, ci și la nivelul limbilor de proveniență.

Oferim spre ilustrare situația câtorva adverbe istroromâne pentru care au fost propuse mai multe soluții etimologice, toate etimoanele fiind latine.

ir. **(a)căta/(a)căta, acăt** adv. 1. „atât”; 2. „puțin”.

Varianta fonetică **căta (căta)**, prezentă în graiurile sudice (notată în forma **căta** de Byhan 253, Pușcariu SI III Glosar 306, Cantemir 161)¹, poate fi confirmată prin contexte ilustrative precum: **căta-i iă dimboca** (B) „atât este ea de adâncă”, **căta-i visoco!** (B) „atât este de înalt”, **Pre cât crește, pre căta se face miche**. (Gb) „Cu cât crește, cu atât se face (mai) mică”. (Morariu, *Lu frați noștri* 81); **Căt ări la tire pinez? Ie spus-a: căta și căta**. (S) „Câți bani ai la tine? El a spus: atât și atât”. (Morariu, *De-ale cirebirilor* I 32). În transcrierea **căta**, adverbul istroromân este consemnat cu primul sens de Kovačec, *Rječnik* 49 și de Dianich 112–113: *maĭ mĭnd* (sic!) *de căta nu s-a putut făče* „mai mult de atâta nu s-a putut face” –

¹ Vezi Frățilă–Bărdășan 128.

din B, iar cu cel de-al doilea sens de Ștefan Pașca: *câta mai bura lâra* „lână puțin mai bună” (*apud* Neiescu 234), de Sârbu–Frățilă 197. Pentru graiul de nord al istroromânei au fost atestate următoarele variante²: **acăt** (Byhan 184; Popovici II 87), **acăta (acăta)** – notată în forma *acăta* de Kovačec, *Le calque lexical* 1129, 1130, formă prezentă și în textele înregistrate de Leca Morariu: *Tu-ș acăta bura che n-ai nicad niș zis!* (J) „Tu ești atât de bună, că n-ai zis nimic niciodată” (Morariu, *Lu frați noștri* 173); forma *acăta* este notată de Ștefan Pașca: *acăta visoco ali așă visoco* „atât de sus sau așa de sus” (*apud* Neiescu 7), de Kovačec, *Descrierea* 154; Kovačec, *Rječnik* 20 – sursă ce notează rar această formă și în sud, la Noselo: *acăta grévo* „atât de greu”; Sârbu–Frățilă 186. Varianta **acătile**³, cu valoare adverbială, este înregistrată la Sârbu–Frățilă 186.

Consultarea surselor lexicografice relevă absența unei soluții etimologice unanime: lat. **quantus** + **-a** este propus ca etimon de Byhan 184 s.v. *akot*, 253 s.v. *kôta*; trimiteri indirecte la același etimon latin întâlnim și în CDDE 361: formant intern cu baza în lat. *quantum* adv., dar și la Sârbu–Frățilă 197 s.v. *câta*: cf. dr. băn. *câta* „puțin”, pentru care vezi Frățilă, TDG 172: lat. *quantus*, *-a*, *-um*, la Neiescu 234 s.v. *câta*: lat. *quantus*); vezi și [DM 78 s.v. *cot*: *cota* adv. „atâta” < lat. *quantum*]; lat. **ad-quantum** apare la Popovici II 87 s.v. *acăt*; lat. **eccum-tantum** este notat de Sârbu–Frățilă 186 s.v. *acăta*: lat. *eccum-tantum* devenit *atât* și apoi s-a produs disimilarea primului *t* la *c*; Neiescu 7 s.v. *acăt*).

Niciuna dintre soluțiile etimologice nu poate fi exclusă în mod categoric. Formele istroromâne *(a)căta/(a)căta*, *acăt* au o parte comună a corpului lor fonetic – **căt/*căt* – ce trimite spre un alt termen istroromân, moștenit cu siguranță din latină: ir. *căt/căt* pron./adj. pron., adv., conj. (< lat. *quantus*, *-a*, *-um*). Coincidența formală, legătura semantică și raportul sintagmatic existent (corelația *căt... acăt...*) între cele două unități lingvistice motivează alegerea adv. lat. **quantum**⁴ drept etimon al termenului istroromân discutat, adverb însoțit de particula adverbială *-a*. Mai mult, verificând situația din celelate dialecte sud-dunărene, constatăm existența unei forme similare celei din istroromână în dialectul meglenoromân: *cota* adv. „atâta” [DM 78 s.v. *cot*: *cota* adv. „atâta” < lat. *quantum*]. Corpul fonetic dezvoltat din lat. *quantum* se întărește ulterior prin epiteza particulei *-a*, tipică în formarea adverbilor, iar prin analogie cu adverbele compuse cu prepoziția *a*, în unele variante fonetice termenul istroromân primește un *a* protetic (cf. ir. *șera* – *aseșera* „seara”, vezi Pușcariu SI II 70). Compararea formelor istroromâne *(a)căta/(a)căta*, *acăt* cu echivalentele lor semantice din celelalte dialecte românești – dr. *atât*, ar. *ahîntu*, *ahît*, *ahăt*, *atînt* (vezi DDA 72, 73, 74 și CDER 520) și megl.

² Frățilă–Bărdășan 128–129.

³ În mod curent forma articulată de la ir. *acăt* este înregistrată cu valoare de pron./adj. dem. (arată cantitatea sau mărimea), având sensul „atât de (mare)”: *acătile*, *acăta*, *acătîl*, *acâte*.

⁴ Adverb de cantitate format încă în latină din acuzativul neutru al adjectivului *quantus*, *-a*, *-um* (vezi ILR II 199).

tântu (vezi DM 290) – relevă descendența lor diferită: lat. (*eccum*)-*tantum*⁵ pentru formele din celelalte trei dialecte și lat. *quantum* pentru formele istroromâne.

ir. **(a)l'úre** adv. „aiurea”

Adverbul istroromân a fost înregistrat cu următoarele variante fonetice⁶: **al'úre**, formă prezentă atât în graiul de nord, cât și în graiurile de sud ale istroromânei (Byhan 186 – pentru J; Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 100 – pentru Gb, Gd, B, Sc); celelalte variante sunt consemnate doar în sud: **al'úrğa** (Petrovici-Neiescu, *apud* Neiescu 18 – pentru Sc), **Púre** (Byhan 186, 270; Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 100 – la S, B, Sc, N; Kovačec, *Descrierea* 154; Kovačec, *Rječnik* 109 – pentru S), **Púre** (Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 100 – pentru S). Considerăm nesigure și dacoromânzate formele **aiúre**, **-ea**, prezente la Maiorescu 92.

În ce privește etimologia termenului constatăm că, pe lângă lat. **aliübī + -re** (Byhan 186, după Cihac I 6: lat. *aliubi* > *aljú* + adverbial *-re, -rea*; CDDE 29; [DA I 1 s.v.]; [DDA 87 s.v. *al'úrea*]; ILR II 295; [Dimitrescu, ILR 339]; [Mihăescu 171]; [MDA I s.v. *aiurea*: lat. *aliubi* + *-re* + *-a*]; Neiescu 18) și lat. **aliübī** (Hasdeu 605; PEW 48; [REW 347]; [DM 177 s.v. *lúrea*]), se propune compusul latinesc **ālībī + *volet** (CDER 155, unde se precizează că este un compus ale cărui elemente latinești nu sunt complet clare. Prima parte este considerată a fi lat. **ālībī** „în altă parte”. În explicarea celei de-a doua părți se pornește de la analogia cu lat. *ubivis* „oriunde vrei” și se presupune că *-re* ar avea la bază forma vulgară a lat. *vis*, adică **volet*, redusă datorită folosirii sale enclitice la *-re*).

Posibilitatea explicării elementului final *-re*, prezent în structura câtorva adverbe românești, din ablativul substantivului lat. *res*⁷ susține descendența cuvântului istroromân și, implicit, a reflexelor existente în celelalte dialecte românești (dr. *aiurea*, ar. *al'úrea*, megl. *lúrea*) din lat. *aliübī + -re*.

ir. **ánca (ánca), ínke⁸ (ínke)** adv. 1. „încă”; 2. „chiar, chiar și”

În cazul acestui adverb istroromân variația fonetică este extrem de bogată⁹. Existența variantei **ánca (ánca)** a fost înregistrată în forma *ánca* (de Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 116 – pentru J și B) și în forma *ánca* (de Popovici I 105; Petrovici-Neiescu, *apud* Neiescu 56 – pentru J și Sc; Kovačec, *Descrierea* 154; Kovačec, *Rječnik* 30 – pentru J; Sârbu-Frătilă 188; Filipi 290 – pentru J; Dianich 99 – pentru B). Această variantă este notată de la J și de Leca Morariu: *ánca veț un ân jivi* „veți trăi încă un an” (Morariu, *Lu frați noștri* 111). Varianta **éncă** apare la Maiorescu 104, Byhan 212. Un număr semnificativ de atestări întâlnim în lucrările cu caracter lexicografic pentru varianta fonetică **ínke** (Byhan 231; *Graiul nostru*

⁵ Soluție etimologică înregistrată în CDDE 110, DM 290, DDA 73, CDER 520, DEX² și MDA I s.v. *atât*.

⁶ Vezi Frătilă-Bărdășan 86.

⁷ Vezi ILR II 105, cf. Dimitrescu, ILR 342.

⁸ „În loc de «încă» avem *ínke*, al cărui *i* ar putea să fie pricinuit de *ę* următor (Pușcariu, SI II 82).

⁹ Vezi și Frătilă-Bărdășan 186.

158; Popovici II 115; Popovici I 105; Pușcariu SI II 200, 232, 247; Pușcariu SI III *Glosar* 312; Kovačec, *Rječnik* 92 – pentru istroromâna de sud; Sârbu–Frățilă 219), prezentă și în textele culese de Leca Morariu: *Când a mâia la ie cavtât, l-a inche mai bire cunoscut...* „când l-a privit mama sa, l-a și (re)cunoscut foarte bine” – în S (Morariu, *Lu frați noștri* 28), *Ma ciudeț de noi ăș inche ăș ceăle mâr cetăț* „dar mulți dintre noi sunt încă în orașele mari” – în Sc (Morariu, *Lu frați noștri* 69). Alături de aceste variante au fost notate și formele: **îinke** – pentru S și N (Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 116), **inke** (Maiorescu 108; Popovici I 105; Popovici II 115; Cantemir 168), **îinca** – pentru Gb, Gd, Sc, B (Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 116) și **îinga** – pentru C (Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 116).

Pentru acest adverb au fost propuse două soluții etimologice: lat. **unquam** „niciodată” (CDDE 838; [DA II 1 s.v.]; [Rosetti, ILR 160]; CDER 4367; ILR II 308; [Dimitrescu, ILR 339]; [DEX² s.v.]; Sârbu–Frățilă 188 și 219; Scărlătoiu 304, 305; [MDA III s.v.]; Neiescu 56) și lat. ***anque** (PEW 804, unde se indică cu anumită încredere acest etimon, preluat de la Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.* III 495, cf. și REW 488; Popovici II 115: etimologie preluată din sursele anterior apărute, dar considerată nesigură).

Cea de-a doua soluție etimologică a fost contestată de Densusianu, ILR I 119: „Această etimologie poate explica într-adevăr formele romanice occidentale, dar ea este inadmisibilă pentru limba română; **anque* ar fi trebuit să dea *ince*, nu *încă*”. Preferăm explicarea formelor românești (dr. *încă*, megl. *ancă*, ir. *ânca* (*ânca*) *inke* (*inke*) și chiar ar. *nincă*, *ningă*) prin lat. *unquam*, motivat din punct de vedere fonetic (*u > î*, vezi dr. *adânc*), deși cu o evoluție semantică mai puțin clară după CDER 4367, dar explicabilă, după CDDE 838, din înțelesul termenului latin, întrucât în v. rom. cuvântul apare cu un sens apropiat de cel latin.

ir. **ôĉ(a)**, **ôġ(a)** adv. „aici, încoace”

Varianta fonetică **ôĉ** a fost notată de Byhan 295; Popovici II 89; Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 125 – pentru Gb, N, C, L; Cantemir 173; Kovačec, *Descrierea* 154; TDR 578 – pentru J; Frățilă, TDG 214; Kovačec, *Rječnik* 135 – pentru J. Aceeași formă o găsim și în textele culese de Leca Morariu din ambele graiuri istroromâne: *Ce-ai tu verit ocî?* „De ce ai venit aici?”, în S (Morariu, *Lu frați noștri* 25) și *ocî și colé* „încoace și încolo”, în J (Morariu, *Lu frați noștri* 109). Atestări ale variantei **ôĉa** întâlnim la Popovici II 89; Popovici I 102; Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 125 – pentru Sc; Cantemir 173; Kovačec, *Descrierea* 154; TDR 578; Kovačec, *Rječnik* 135 – în ambele graiuri istroromâne. Prezența formei **ôĉa** în S o confirmă și textele culese de Leca Morariu: *Ce-âi tu verit ocea?* „De ce ai venit aici?” (Morariu, *Lu frați noștri* 25). Adverbul istroromân a fost notat și cu variantele **oġ** (de Byhan 295; Popovici II 89; Bartoli, *Liste, apud* Pușcariu SI III 125 – pentru S; Pușcariu SI II 200; Pușcariu SI III *Glosar* 318; Frățilă, TDG 214), respectiv **ôġa** (de Popovici II 89; Popovici I 102; Pușcariu SI II 96; Pușcariu SI III *Glosar* 318; Frățilă, PDR 248)¹⁰.

¹⁰ Vezi și Frățilă–Bărdășan 235.

Etimoanele propuse pentru acest adverb din istroromână sunt: lat. **illacce** (Pușcariu SI II 96: ~, cu *-ua* < *-lla* trecut la *o*; cf. și [REW 4265.2: lat. ***illăce** pentru rom. *aoace*]) și lat. **hacce** (Frățilă, PDR 248 s.v. *oța*).

Urmărind posibilitățile de exprimare a aceluiași înțeles „aici/încoace” și în celelalte dialecte românești am regăsit forme precum ar. *ncoá* (vezi DDA 739: lat. *eccum-hac*), megl. *anco*, *ancoà*, *ancoátsi*, *ncoà*, *coà* adv. „încoace” (vezi DM 16: lat. *eccum hac*), dr. *încoace* adv. „încoace” (vezi Rosetti, ILR 160: lat. *in-eccum-hocce*; CDER 4381: de la *acoace* < lat. *eccum hocce*; Philippide, *Principii* 92: lat. *in + ecce + hac + ce*). Toate formele prezentate – și cele din istroromână – relevă, la nivel fonetic, un nucleu comun: **o/*ɔ/*(ə)a* care are la bază, în mare parte, lat. *hac/hoc*. Termenul latin a fost întărit prin particule deictice latinești precum *eccum/ecce*, care îl precedă, în unele cazuri în fața acestor deictice atașându-se o prepoziție (lat. *in*), iar în partea finală particula *-ce* și, uneori, *-a*. Formele istroromâne *óc(a)*, *oț(a)* relevă prezența lat. *hac/hoc + ce* [ir. *óc* și *oț*], cu atașarea ulterioară a particulei *-a* [ir. *óca*, *oța*].

Din analiza celor patru adverbe aparținând dialectului istroromân, se poate observa faptul că, în cazul acestora, problema ce s-a ridicat nu a fost cea a originii latine, ci aceea a etimonului latin din care descinde fiecare cuvânt istroromân (de cele mai multe ori situația fiind similară și pentru corespondentele lexicale din aromână, meglenoromână și dacoromână). Investigarea și evaluarea temeiniciei soluțiilor etimologice propuse a permis, în aceste cazuri, asumarea unei opțiuni în ce privește etimonul latin continuat de formele lexicale din dialectul istroromân.

Având ca suport motivațiile particulare necesare susținerii uneia dintre soluțiile etimologice, considerăm, alături de alți cercetători (vezi *supra*), că formele adverbiale istroromâne *(a)cáta/(a)cát*, cu varianta fonetică, *acát*, *(a)lúre*, *ánca* (*ánca*), cu varianta fonetică *ínke* (*ínke*) și *óc(a)*, cu varianta fonetică *oț(a)* sunt continuatoare ale etimoanelor latine: *quantum*, *aliübī+-re*, *unquam*, respectiv *hac/hoc+-ce+-a*.

ABREVIERI

adj. = adjectiv; adv. = adverb; ar. = aromân(ă); B = Bârdo; băn. = bănațean; din Banat; C = Costârcean; conj. = conjuncție; dr. = dacoromân(ă); Gb = Grobnic; Gd = Gradine; ir. = istroromân(ă); J = Jiean; L = Letai; lat. = latină; latinesc; megl. = meglenoromân(ă); N = Noselo; pron. = pronume; pronominal; rom. = română; românesc; S = Sușnievița; Sc = Sucodru; v. = vechi, veche.

BIBLIOGRAFIE, SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

Bartoli, <i>Liste</i>	= Listele lui Bartoli (<i>apud</i> Pușcariu SI III, p. 97–141 – vezi <i>infra</i>).
Byhan	= Arthur Byhan, <i>Istrorumänisches Glossar</i> , în „Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175–396.
Cantemir	= Traian Cantemir, <i>Texte istroromâne</i> , București, Editura Academiei, 1959.
CDDE	= I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, <i>Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine. (A–Putea)</i> , București, Editura Paralela 45, 2003.

- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2001.
- Cihac I = A. de Cihac, *Dictionnaire d'étymologie daco-roumaine*, vol. I *Éléments latins, comparés avec les autres langues romanes*, Francfort, 1870.
- DA = *Dicționarul limbii române*, DA I 1 (tomul I, partea I. A–B, București, 1913); DA II 1 (tomul II, partea I. F–I, 1934).
- DDA = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general și etimologic*, [București], Editura Academiei, 1963.
- Densusianu, ILR I = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I *Originile*, ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck, București, Editura Științifică, 1961.
- DEX² = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- Dianich = Antonio Dianich, *Vocabolario istroromeno-italiano. La varietà istroromena di Briani ('Bârșcina)*, Pisa, Edizioni ETS, 2010.
- Dimitrescu, ILR = Florica Dimitrescu (coordonator), *Istoria limbii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- DM = Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. III, *Dicționar meglenoromân*, București, [1935].
- Filipi = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante lingvistico istroromeno*, Pula, 2002.
- Frățilă, PDR = Vasile Frățilă, *Probleme de dialectologie română*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1987.
- Frățilă, TDG = Vasile Frățilă, *Texte dialectale și glosar*, ed. a II-a, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara, 1990.
- Frățilă–Bărdășan = Vasile Frățilă (coord.), Gabriel Bărdășan, *Dialectul istroromân. Straturi etimologice*, Partea I, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2010.
- Graiul nostru* = *Graiul nostru. Texte din toate părțile locuite de români*, publicate de I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, Th. D. Speranția, vol. II, București, 1908, (p. 157–160).
- Hasdeu = B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, I–III, ed. Gr. Brăcuș, București, 1972–1976.
- ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II, (redactor responsabil Ion Coteanu), București, Editura Academiei, 1969.
- Kovačec, *Descrierea* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, Editura Academiei, 1971.
- Kovačec, *Le calque lexical* = August Kovačec, *Le calque lexical d'après le croate comme cause de certains changements grammaticaux subis par les „quantitatifs” istroroumains*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică (București 1968)*, vol. II, București, Editura Academiei, 1971, p. 1127–1131.
- Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.
- Maiorescu = Ioan Maiorescu, *Itinerar în Istria și Vocabular istriano-român*, ediția a II-a publicată de Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1900.
- MDA I–IV = *Micul dicționar academic*, vol. I. Literele A–C, vol. II. Literele D–H, vol. III. Literele I–Pr, vol. IV. Literele Pr.–Z, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2003.
- Mihăescu = H. Mihăescu, *La romanité dans le sud-est de l'Europe*, București, Editura Academiei Române, 1993.
- Morariu, *De-ale cirebirilor I* = Leca Morariu, *De-ale cirebirilor*, I. *Texte din Sushevița* (extras din „Codrul Cosminului”, VI, 1929, în „Buletinul Institutului de Istorie și

- Limbă de la Universitatea din Cernăuți”), Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1929.
- Morariu, *Lu frați noștri* = Leca Morariu, *Lu frați noștri. Libru lu rumeri din Istrie. Cartea românilor din Istria. Il libro degli rumeni Istriani*, Suceava, Editura Revistei „Făt-Frumos”, 1928.
- Neiescu = Petru Neiescu, *Dicționarul dialectului istroromân*, Vol. I, A–C, București, Editura Academiei Române, 2011.
- Petrovici–Neiescu = Material extras din manuscrisul anchetei sau din înregistrările magnetice efectuate la istroromâni de către Emil Petrovici și Petru Neiescu (*apud* Neiescu – vezi *supra*).
- PEW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, 1905.
- Philippide, *Principii* = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, vol. I, *Principii de istoria limbii*, Iași Tipografia Națională, 1894.
- Popovici I–II = Iosif Popovici, *Dialectele române (Rumaenische Dialekte)*, IX. *Dialectele române din Istria*, I (*Referințele sociale și gramatică*), Halle a. d. S., Editura Autorului, 1914; II (*Texte și glosar*), Halle a. d. Saale, Editura Autorului, 1909.
- Pușcariu SI II–III = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926; III. *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare*, București, Editura Cultura Națională, 1929.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, ed. a VI-a, Carl Winter – Universitätsverlag, 1992.
- Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până în secolul al XVII-lea*, ediția a doua revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
- Sârbu–Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
- Scărlătoiu = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, București, Editura Staff, 1998.
- TDR = *Tratat de dialectologie românească* (coordonator: V. Rusu), Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.

REMARQUES ÉTYMOLOGIQUES À PROPOS DE QUELQUES ADVERBES D’ORIGINE LATINE EN ISTROROMAIN

RÉSUMÉ

Notre étude se propose d’analyser du point de vue étymologique quatre adverbes istroroumains d’origine latine [1. (*a*)*căta*/(*a*)*cât*, *acăt*; 2. (*a*)*lûre*; 3. *ânca* (*ânca*), *înke* (*înke*); 4. *óč(a)*, *óř(a)*] pour lesquels, dans certains ouvrages lexicographiques, il y a plusieurs solutions étymologiques. L’analyse de ces quatre adverbes istroroumains, par l’application des critères spécifiques à la recherche étymologique, nous permet de conclure qu’ils continuent les étymons latins: *quantum*, *aliübī+re*, *unquam* et *hac/hoc +-ce+-a*.

Universitatea de Vest din Timișoara
Facultatea de Litere, Istorie și Teologie